

**ФАРАБИ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ**

100

**ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ
ШОНА СМАХАНҰЛЫ
(1924-1988)**

Алматы 2024

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Көрнекті қоғам қайраткері,
сатира саңлағы
Шона Смаханұлының
дүниеге келгеніне
100 жыл толды

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

ШОНА СМАХАНҰЛЫ

(1924-1988)

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Шона Смаханұлы 1924 жылы 2 қарашада Жамбыл облысы Талас ауданындағы «Ойық деген ауылда дүниеге келген. Анасынан ерте айырылып, балалар үйінде, интернатта тәрбиеленген. Ұлы Отан соғысына қатысқан. Соғыстан кейін біраз жыл ауылдық мектепте мұғалімдік қызмет атқарған. 1957 жылдан бастап «Қазақстан мұғалімі», «Қазақстан пионері» (қазіргі «Ұлан») газеттерінде, сатиралық «Ара» журналында істеген. 1973-1983 жж. «Жазушы» баспасында редактор, кейінірек редакция меңгерушісі болған. Мысал-сықақтары 1963 жылдан бері жарияланып келеді. Бірнеше ән мәтіндерінің авторы. Орыс тілінде бірнеше кітабы жарық көрген.

Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасымен және медальдармен марапатталған. Алматы қаласында оның есімінде мектеп бар.

Қазақстан жазушылары: анықтамалық / Құраст.: Қамшыгер Саят, Жұмашева Қайырниса. - Алматы: «Ан-Арыс» баспасы, 2009.

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Өмірбаяны

- 1956 жылы Абай атындағы педагогикалық институтының тіл және әдебиет факультетін сырттай оқып бітірді.
- 1942 – 1943 жылы әскер қатарында болып, Ұлы Отан соғысына қатысты.
- 1943 – 1957 жылы педагогикалық қызмет атқарды.
- 1957 – 1958 жылы «Мектеп» баспасында редактор
- 1958 – 1963 жылы «Қазақстан мұғалімі» газетінде бөлім меңгерушісі
- 1964 – 1968 жылы «Ара» журналында фельетонист болды.
- 1973 жылдан «Жазушы» баспасы поэзия редакциясының редакторы.

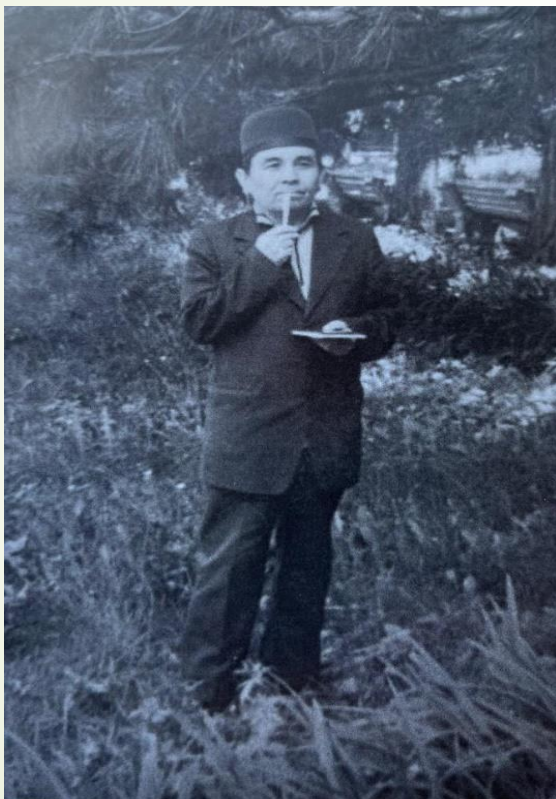
Шығармалары

- Тотияйын (1959)
- Шимайбек пен Шыңқетпе (1960)
- Қу түлкінің сыбағасы (1961)
- Көріп жүр ғой көздері (1965)
- Ұры тіс (1967)
- Ұр, тоқпағым, ұр (1970)
- Айға ұшамын (1971)
- Жүз шымшыма, қырық қышыма (1973)
- Кездік (1976)
- Купорос 1968 (Москва)
- Қоңыраулы шеңгел (1974)
- Өткірдің жүзі (1985)
- Айнабұлақ: ән өлеңдер (1989) т.б.

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Азамат

Ақын

Жазушы

Сатирик

Лирик

Қоғам қайраткері

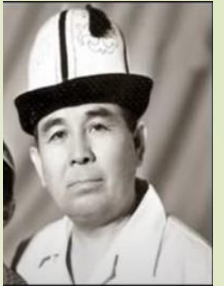
Ұлт руханиятының қорғаны

Ана тілінің айбыны

Қазақ мектебінің қамқоры

Отан қорғаушы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

18-де әскерде

Бір ауылдан түлеп ұшқан ақын мен батыр

Шона Смаханұлы мен Сәду Шәкіров

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

**... Шонаны таптым. Шонаны тауып,
шындықты тапқандай болдым. Ойың,
көзқарасың, пікірің бір әрі әріптес іні табу
адамды ерекше қуанышқа бөлейді екен.
Шона – жарқ-жүрқ еткен алмас қылыш.
Батыл қаламгер бола беруі мүмкін, ал ол –
батыр! Кез келген келеңсіздіктен керемет ой
туғызып, тауып айтқанда таң қаласың.**

**Шона - сатираның сарбазы емес,
Сардарының нақ өзі!**

Асқар Тоқмағамбетов

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

АНАМНЫҢ ТІЛІ – АЙБЫНЫМ МЕНІҢ,
АНАМНЫҢ ТІЛІ – АЙ-КҮНІМ МЕНІҢ!

Шона Смаханұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

СӘУЛЕТТІ, СӘНДІ, ТҰРМЫСТЫ,
БАЙЛЫҒЫ ШАЛҚАР ШАЛҚЫҒАН.
АҚПЕЙІЛ, АЗАТ, ЫРЫСТЫ
АЙНАЛДЫМ ТУҒАН ХАЛҚЫМНАН.

Шона Смаханұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Шона – күрескер ақын. Сатира қаруы болды. Шындық үшін күресті. Ұлт болашағы жолында алысты. Тазалықты сүйді, адалдыққа бас қойды. Аянбай ұлтына қызмет жасады. Сөзбен емес, іс-қимылмен өнеге көрсетті, жол бастады.

Сәмен Құлбарак

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

АЛАТАУ МЕН ҚАРАТАУ
ТОҒЫСҚАН ЖЕРІ – ТҰРАҒЫҢ.
СІМІРСЕМ СУЫ ШӘРБАТ-АУ,
МӨЛДІРЕП ЕРКЕ БҰЛАҒЫҢ.
ҚАНАТЫН ЖАЙЫП ЖАС ОРМАН,
ҮЙЛЕРІҢ ӨСКЕН ЖАРАСА,
ЖЫЛ ӨТКЕН САЙЫН ЖАСАРҒАН
ЖАМБЫЛЫМ ҚАНДАЙ ТАМАША!

Шона Смаханұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

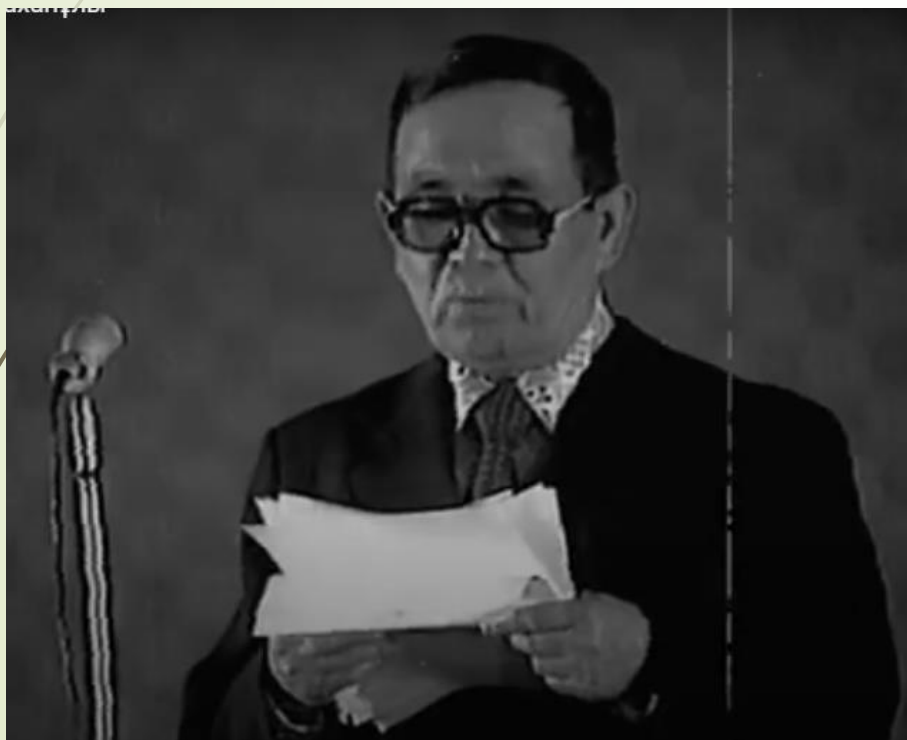
КӨҢІЛІҢНІҢ ТЕРЕЗЕСІН ҚАҚСАМ,
САҚ БОЛ ДЕЙМІН.
АЯРЛЫҚ, АЗҒЫНДЫҚТАН
ПӘК БОЛ ДЕЙМІН...

Шона Смаханұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

ҚАРАУЫЛ БОП ҚАРА ҚАРҒА
(ОНДАЙЛАРҒА ШАРА БАР МА?)
ТОРҒАЙЛАРДЫ ЖАЙЛАП ҮРКІТТІ.
НЕГЕ ӨЙТКЕНІН КІМ БІЛСІН –
ӨЛЕ-ӨЛГЕНШЕ
ЖАМАНДАП ӨТТІ БҮРКІТТІ

Шона Смаханұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

ШАРҚ ҰРЫП,
КӨЛ ТҮБІНЕ БІР ЖЕТПЕЙДІ.
«ШАБАҚТАН БАСҚА МҰНДА
ДЫМ ЖОҚ», - ДЕЙДІ.

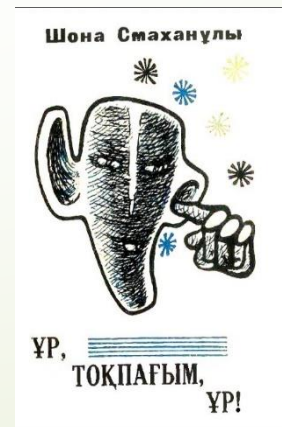
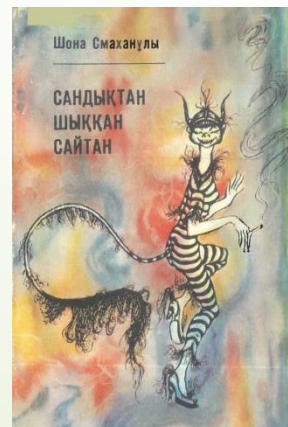
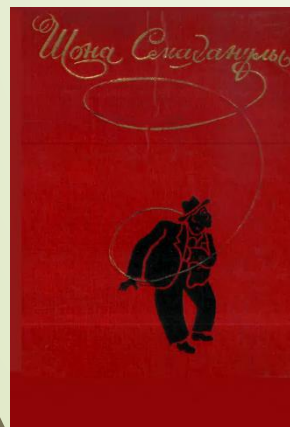
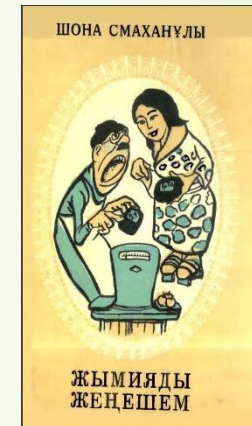
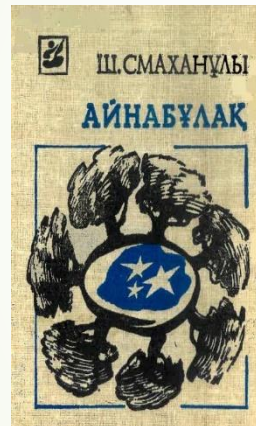
Шона Смаханұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Шығармалары

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Шона
СМАХАНҰЛЫ

Таңдамалы
шығармалар

• таңдамалы
• сықақтар
• мысалдар

ШОНА СМАХАНҰЛЫ

ТАҢДАМАЛЫ
ШЫҒАРМАЛАР

“Астана Медиа Пресс”
баспасы
Алматы – 2014 жыл

УДК 821.512.122-1
ББК 84(5Қаз)-5
С52

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
жанындағы Абай ғылыми-зерттеу институты баспаға
ұсынған

Смаханұлы Ш.
С52 Таңдамалы шығармалар. Шона Смаханұлы. –
Алматы: «Астана Медиа Пресс» баспасы, – 2014. – 448 б.

ISBN 978-601-06-2895-3
Қазақтың көрнекті қаламгері, сатирик Шона Смахан-
ұлының таңдамалы шығармаларының жинағына автордың
көзі тірісінде жарық көрген поэзиялық шығармалары енген.

УДК 821.512.122-1
ББК 84(5Қаз)-5

ISBN 978-601-06-2895-3

© «Астана Медиа Пресс» 2014

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

Мектеп оқушыларымен бірге

Жас қаламгерлер ортасында

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Кітап
көрмесінде

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

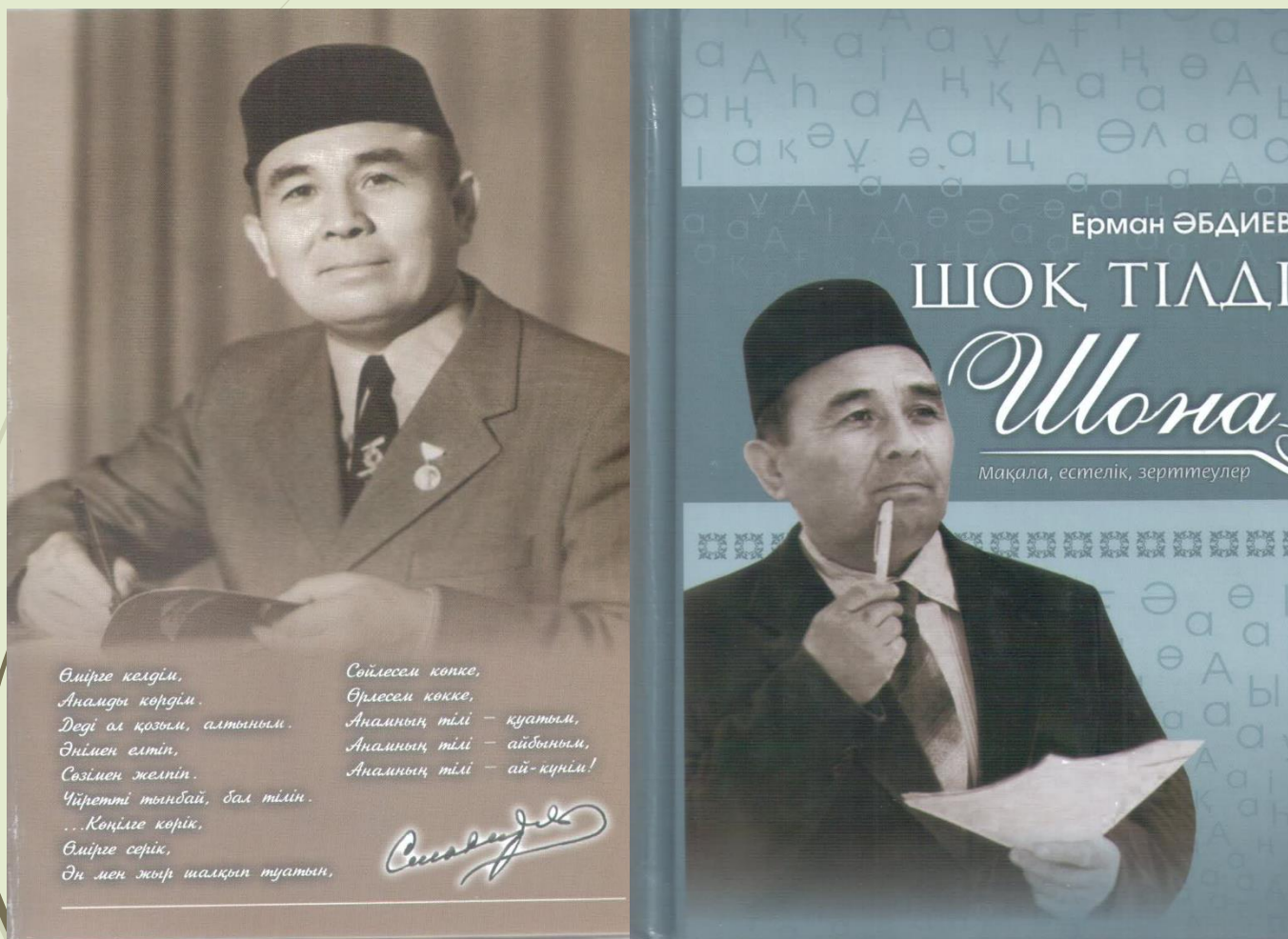
Туған жерде

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

УДК 821.512.122
ББК 84 (5 каз)
Ш77

Жауапты редакторы
Ермахан ШАЙХЫҰЛЫ

Ш77 «Шок тілді Шона» / құрастырған Е.Әбдиев;
жауапты редактор Е.Шайхыұлы – Алматы: «Аннұр Сапа»,
2014. – 496 бет + 16 бет жапсырма.

ISBN 978-601-06-2860-1

Қолыңыздағы кітап қазақ әдебиеті сатира жанрының негізін қалаушыларының бірі, сатирик-ақын, қоғам қайраткері, ұлт ұлы – Шона Смаханұлының өмірінен сыр шертеді.

Оқырман қауым Ш.Смаханұлының арғы-бергі замандастары, қаламдастары, көзкерген туыс, дос-жарандарының шағын естелік-эссе, әңгімелерінен оның кейде көңілді көрінгенімен күрделі өмірінен үлкен мағлұмат алады.

«Таулар алыстаған сайын биіктей түседі» деген бек рас. Ш.Смаханұлына жылдар өткен сайын оқырман сұранысы, ортасының сағынышы ұлғая түсті. Мына кітап сол сұраныстың, сол сағыныштың азғантай болса да орнын толтырады деген ойдамыз.

УДК 821.512.122
ББК 84 (5 каз)

ISBN 978-601-06-2860-1

©«Аннұр Сапа», 2014

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Шона Смаханұлы – қазақ сатирасының сардары. Ол – қысқа да нұсқа жазудың хас шебері. Шығармаларын авторын айтпай-ақ жазбай тануға болады. Өйткені оның ешкімге ұқсамайтын стилі, өзіндік қолтаңбасы бар.

Сөз саптасы да ерекше. Ұлттық бояуы қанық. Тіл байлығы мол.

Ермахан Шайхыұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

**«ӨСПЕУІМЕ
ЖОЛБАРЫС КІНӘЛІ», - ДЕП,
МЫСЫҚ БАЙҒҰС
ЕРТЕ-КЕШ ЖЫЛАДЫ КЕП...**

Шона Смаханұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Шона өз дәуірінде тек сатирик қана емес, тіл, қазақ мектептері мәселесін көтерген халықшыл азамат болды. Ол тоталитарлық кезеңдегі көптеген қарсылықтарға қарсы тұрып, өзінің ұлтжанды азамат екендігін дәлелдеп берді.

Сұлтан Қалиұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Шона Смаханұлы артында мол әдеби мұра ғана емес, азамат ретінде елеулі із қалдырғаны мәлім. Ол Қазақстан Жазушылар одағы жанындағы Мектеп кеңесінің төрағасы ретінде бүкіл республикамыздағы қазақ мектептерінің жағдайына айрықша назар аударып, Алматыда қазақ мектептері мен балалар бақшаларының санын көбейту жолында жанын салды. Сол тұста мектеп кеңесінің жауапты хатшысы, кейін төрағасының орынбасары болып Шөкеңмен бірге қазақ мектептері мен балабақшаларын ашуға атсалысқанымды әлі күнге іштей мақтан тұтамын.

Ел үшін жан аямай еңбек еткен, халқының келешегі үшін күресудің өзіндік үлгісін танытқан Шона аға ғұмыры – көбімізге өмірлік өнеге.

Марат Тоқашбаев

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Ер Шөкеңнің заманында жаяу жүрсе де атты кісіден айдын-айбары асып, қанша мектеп ашып, күміс қоңырау боп соғылып, қанша мыңдаған баланың санасына сәуле шашып, қазақы болмысын түзеп, қуанышқа бөлегені өтірік емес. Тілі шүлдірлеп, ділі күлдіреп, беті ары қарап үлгерген зиялы қауымның зияндылығын беттеріне шыжғырып басып, ар-намысын тірілтіп, жер жастанып өлуге айналған Рухтың басын көтеріп, қорған болғаны - және шындық. Бұдан асқан ұлы іс бар ма!

Осындай ұлы істерді қылау түсірмей атқара білген шоң Шөкең – ұлы тұлға.

Рафаэль Ниязбек

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

АТАЛЫ СӨЗДЕН АТТАМА.

ОПАСЫЗДЫ ДОС КӨРМЕ!

АЩЫ ТЕҢІЗДЕН ТҰЩЫ БҰЛАҚ АРТЫҚ.

ДҮНИЕ УҒА АЙНАЛСА,

АҚША - СУҒА,

АДАМ ҚУҒА АЙНАЛАР.

Шона Смаханұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

БОЛАР БАЛА
ҒЫЛЫМ ІЗДЕЙДІ.
ТОЗАР БАЛА
ШЫЛЫМ ІЗДЕЙДІ.

Шона Смаханұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

СЕНДЕ ТУЫП, СЕНДЕ ӨСТІМ,
ОТАН, СЕНІҢ ҰЛЫҒМЫН.
ЖАУДЫ ЖЫҚТЫМ БЕЛДЕСКЕН
ҚУАТЫМЕН ЖЫРЫМНЫҢ.

Шона Смаханұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Шона Смаханұлының рухани келбеті, азаматтық тұлғасы, ұлтжандылық қасиеті, елшілдік-отаншылдық істері ерекше елеулі еді. Шынтуайттап келгенде, қауымына қадірлі халық қызметкері еді. Кеңестік идеологияның қыспағында да Алматы шаһарында қазақ мектебін ашамын деп, үйді-үйге кіріп, жеткіншектердің тізімін жасап, әкімшілік шенеуніктермен, ата-аналармен кеңесіп-келісіп, жанқиярлықпен еңбек еткен ердің бірегейі болды.

Қайраткер Ш. Смаханұлының аты да, заты да ел зиялыларының жадында. Рухы мәңгі, еңбегі ізгі...

Серік Негимов

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Шона Смаханұлы қазақ мектебін, балалар бақшасын, ана тілін ұлттық мұраттың қайнар бастауы ретінде қарап, бұл бағытта алуан ізденіс, игілікті істер атқарды. Алуан мазмұнда хаттар жазылды, ата-аналардың қолы қойылған сұраныс-өтініштері мен түсіндірме жұмыстары атқарылды. Оның бәрінен ұлтым, ұрпағым, тілім деген жанайқайы естіліп тұрды.

Ш. Смаханұлы әлеуметтік-қоғамдық маңызы зор, жас ұрпақ, келелі келешекпен тығыз байланысты игілікті де ізгілікті, көкейкесті мәселелермен белсенді, санала түрде айналысты. Елдік мүддені алға қойды.

Рақымжан Тұрысбек

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Шона Смаханұлы - еліне, елінің жарқын болашағына сенген, елі, елінің жарқын болашағы үшін аянбай еңбек еткен, ұлттың рухани құндылықтарын қорғау, сақтау, насихаттау жолында қаны мен терін төккен азамат.

Шона Смаханұлы бойындағы ұлы қасиеттердің бастау-көзі - оның елге, ұлтқа, ұлттың рухани құндылықтарына деген құрметі мен сүйіспеншілігі. Халықтың қалың ортасынан шыққан ақын-жазушылар ішінде елді, ұлтты, ұлттың рухани құндылықтарын дәл Шона Смаханұлындай құрметтеген, Шона Смаханұлындай сүйген, Шона Смаханұлындай қорғаған және қолдаған тұлға көп емес.

Шона Смаханұлының елін сүюі, елінің асыл құндылықтарын қолдауы мен қорғауы - бүкіл ел-жұрт болып қошеметтеуге лайықты абыройлы да ардақты қасиет. Шона Смаханұлының өнері мен өнегесі ел-жұртын сондай абыройлы, ардақты қасиеттің жарқын жарығымен, құнарлы қызуымен аялайды.

Жанғара Дәдебайұлы

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Смаханұлы Ш. Таңдамалы шығармалар / Құраст., кіріспе мақаланы жазған Ж. Дәдебаев. – Алматы: «Астана Медиа Пресс» баспасы, 2014. – 448 б.
2. Шоқ тілді Шона. Мақала, естелік, зерттеулер / Құраст., кіріспе сөзін жазған Е. Әбдиев; жау. ред. Е. Шайхыұлы. – Алматы: «Аннұр Сапа», 2014. – 496 бет+16 бет жапсырма.
3. Дәдебаев Ж. Қазақ әдебиетінің тарихы. Оқу құралы. Бірінші бөлім. РОӘК ОӘБ бекіткен. – Алматы: Қазақ университеті, 2021. – 458 б.
4. Ашық интернет желілері.

ҚАЗАҚ САТИРАСЫНЫҢ САҢЛАҒЫ

100

**Бейнекөрініс профессор Ж. Дәдебайұлының
Шона Смаханұлының шығармашылығы туралы
лекциясына қосымша дидактикалық құралдар
ретінде жасалды.**

Абай институты

Алматы

2024